

Intervjuu:

Rahvarõivaste komplekteerimise poliitiline kunst

Kersti Loite vestlus Igor Tõnuristiga¹

Resümee

Pärandtehnoloogia magister Kersti Loite vestleb rahvarõivanõustamise grand old man'i, etnograaf Igor Tõnuristiga Eesti rahvarõivakomplektide koostamise ideoloogiate kujunemisest Virumaa kostüümi näitel. Intervjuust selgub huvitavaid tõdemusi ühiskondliku tellimuse mõjust rahvarõivakomplektide koostamisele alates 1930. aastatest ning rõivakomplektide ühiskondlikest funktsioonidest, komplekteerimispõhimõtete subjektiivsusest ja valikulisusest, rahvariiete lõigetest ja sobivatest ehetest. Tõnurist soovib rahvarõivakandjatel mitte juhinduda ainuüksi kõige tüüpilisematest näidetest, vaid olla avatud ka ajaloolisel ainestikul põhinevatele variatsioonidele. Uute rahvarõivakomplektide koostamisel julgustab Tõnurist kasutama senisest mitmekesisemaid allikaid: aluseks võib võtta varem kirjutatud ja muuseumikogudes leiduvaid materjale, kuid ka endisaegsete rahvarõivaste sõnalisi kirjeldusi või neid kujutavaid maale.

Võtmesõnad: rahvarõivad, rahvarõivaste komplekteerimine, ideoloogia, Eesti laulu- ja tantsupidu, Virumaa

Kersti Loite: Mis seob Sind rahvariietega? Sind ju teatakse eelkõige kui rahvapillide asjatundjat ja etnograafi. Kui kõrvaline või südamelähedane on rahvarõivateema Sinu jaoks?

Igor Tõnurist: See on südamelähedane olnud pidevalt. Haridust olen rahvarõiva alal saanud nii palju, et olen teinud arvestuse Moskva Ülikoolis vene rahvarõivaste tundmises. 1970. keskpaiku, kui juba Tallinnas Ajaloo Instituudis töötasin, kutsus tolleaegne Rahvaloomingu Maja töötaja Lembit Melles, kes tollal rahvarõiva-alast tegevust kureeris, mind üldlaulupeo büroo

¹ Intervjuu leidis aset 26.05.2014 Kersti Loite pärandtehnoloogia magistriõpingute välitööpraktika raames.

rahvarõivasektsiooni üheks kaasmõtlejaks ja asi lõppes sellega, et ma olin lõpuks selle esimees (vt tabel 1). Nii ma siis saingi rahvarõivastega lähemalt tegelema hakata. Kuna ma ise olen etnograaf ja mul oli tollal rahvamuusikaansambel Leegajus, siis loomulikult me mõtlesime ansamblis, et kanname kõik rahvariideid. Sel oli tol ajal, 1970.–1980. aastatel, ka teatud poliitiline maik man. Ma hakkasin sellel ajal tegelema rahvarõivakostüümidega, nii kõik laienes ja süveneski. Lõpuks tegin ühe väikese raamatukese oma praktikast lähtudes – „Rahvarõivakandja abiline“ (tolleaegse nimega Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskseksi väljaanne 2003), mis on juba kolm juurdetrükki vist läbi elanud.

Kersti Loite: Ja ikka on läbi müüdud. Kuidas rahvariiete komplekteerimine käis sellel ajal, kui Sa rahvarõivasektsiooni eesotsas olid? Vist käis kampaania, et valiti sellised riided, mis tantsuväljakul ilusamad paistavad, ning siis hakati neid tegema?

Igor Tõnurist: See on väga pikk ja lai tööpõld olnud. Rahvarõivaste komplekteerimise juured on 1930. aastates, kui Eesti Rahva Muuseumis juba eksisteeris rahvarõiva nõuandekoda. Muide, 1950.–1980. aastail anti Eestis välja üsna palju rahvarõivaalaseid raamatuid ja albumeid, mis ka nõukogude ajal jälgisid täiesti täpselt sõjaeelse Eesti Vabariigi aegset erialast kirjandust ja traditsioone. Aga alati ei saanud viidata sellele otseselt ja öelda, et see on sealt ajast pärit. Tegelikult kõik õpetused, mis on näiteks 1957. aastal avaldatud mahuka raamatu „Eesti rahvarõivaid“ lõpus esitatud, on antud Helmi Kurriku raamatu „Eesti rahvarõivad“ järgi, mis ilmus 1938. aastal, kuid mida ei olnud kombeks, õigemini polnud lubatudki nõukaajal mainida.

Kuid kostüüme komplekteeriti edasi ka sel perioodil. Ühelt poolt tegid etnograafid väljaandeid, lähtudes olemasolevast materjalist – näiteks kas või sedasama Kurriku raamatut täiendati mingite uute lisanditega. Teiselt poolt juhiti laulukoore ja eriti tantsupidusid jõuliselt ühtlase värvigamma poole, nii need Muhu, Anseküla jt rõivakomplektid omal ajal moodi läksid. Seda ei saanud etnograafid ega rahvarõivasektsioon juhatada või juhtida. Me saime ainult nõu anda.

Kersti Loite: On teada, et enne laulupidusid anti kollektiividele soovitusi, milliseid rahvarõivakostüüme kanda. Näiteks enne esimest sõjajärgset laulupidu 1947. aastal valis tarbekunstnik Mari Adamson kandmiseks Kurriku raamatust välja kuus naise- ja kaks mehekostüümi, ning enne juubelilaulupidu 1969. aastal koostati 19 komplekti, mille tegemisjuhised avaldati ajakirjas Nõukogude Naine. Kes need kostüümid tookord välja valis ja kokku pani? Miks juhtus tihti nii, et näiteks Virumaa tantsurühm pidi Muhu rõivaid kandma?

Esimees	TÖNURIST, Igor; ENSV TA Ajaloo Instituut, nooremteadur
Esimehe asetäitjad	VOOLMAA, Aino; etnograaf, pensionär
	TAMM, Tiina; ENSV Rahvaloomingu ja Kultuuritöö Teaduslik Metoodikakeskus, massitöö vanemmetoodik
Sekretär	LOIK, Saima; ENSV Riiklik Kunstiinstituut, tarbekunstnik, dotsent
Protokollija	PRESMANN, Tiiu; Rahvakunstimeistrite Koondis „UKU“, tehnoloog, insener
Liikmed	KAARMA, Melanie; ENSV Kunstnike Liit, kunstnik
	POOM, Mari; ENSV Kunstifondi Tallinna Kombinaat „ARS“, tarbekunstnik, kangaste kuduja, maalija
	PUNDI, Vilma; ENSV Kunstifondi Tallinna Kombinaat „ARS“, vanemmeister
	ALLIMANN, Silvi; ENSV Kunstifondi Tallinna Kombinaat „ARS“, meister
	GULL, Regina; Rahvakunstimeistrite Koondis „UKU“, kunstnik
	LIIGAND, Aino; pensionär (rahvariiete meister)
	KAARMA, Mari; vabakutseline kunstnik, kunstnik tekstiili alal
	VUNDER, Elle; Eesti Riiklik Vabaõhumuuseum, teadusdirektor
	ASTEL, Evi; Riiklik Etnograafiamuuseum, peavarahoidja
	MELLES, Lembit; ENSV Rahvaloomingu ja Kultuuritöö Teaduslik Metoodikakeskus, vanemmetoodik
	VUNTUS, Virve; Viljandi Kultuurikool, õpetaja
	PÜÜMAN, Ago; RAT „Estonia“, kunstnik
	MADISE, Aino; ENSV Kunstifondi Kombinaat „ARS“ Tartu osakond, vanemmeister
	SUMERA, Mari; pensionär, (rahvariiete alane spetsialist)
	TOROP, Kristjan; ENSV Keele ja Kirjanduse Instituudi teaduslik töötaja
	PÕLENDIK, Mart; ENSV Kunstifondi Tallinna Kombinaat „ARS“ dekoorateelise juhataja

Tabel 1. Rahvarõivaste sektsiooni koosseis märtsis 1980.

Igor Tõnurist: See tuli tellijate poolt: tantsujuhid, üldtantsupeo korraldajad valisid värvide järgi. Ja nõnda näiteks tehti isegi seelikud laiemaks, kui nad olid [näitab 1957. a ilmunud raamatust „Eesti rahvarõivaid“ Kihelkonna kostüümi pilti]: et Kihelkonna plisseeritud mustad seelikud saaks ringi rattasse tõmmata, kuigi need peaksid olema suhteliselt kitsa siluetiga...

Kersti Loite: Pole vist ühtegi kaua tegutsenud tantsurühma, vähemalt Virumaal, kellel ei oleks Kihelkonna musta plisseeritud seelikuga rahvarõivakostüümi?

Igor Tõnurist: No jah, tantsujuhid määrasid. Näiteks Helju Mikkeli oma „Tedretantsuga“ põhjustas selle, et kõik mehed hakkasid kandma Mulgi musta ja Setu valget pikk-kuube, olenemata sellest, mis piirkonna rahvarõivakostüüm meestel all oli. Mõistetav on, et tal oli „Tedretantsu“ jaoks neid värvi toone staadionil tarvis! Tants oli tõepoolest mõjus, kuid millised tagajärjed olid sellel spetsiifiliste pikk-kuubede valikul teistele lokaalsetele rahvarõivakostüümidele! Hiljem tekkisid tantsurühmades lausa ootamatud eklektilised kooslused. Me ei saanud sinna mitte midagi parata. Üldiselt hakkas tantsujuhtidest selline kostüümide valik pihta ja nende valikud toetusid rohkem Kurriku ja 1957. aasta väljaandele. Neid rahvarõivaraamatuid

oli teisigi. 1955. aastal ilmus veel kunstnik Mari Adamsoni koostatud raamat „Tänapäeva kostüüme rahvarõivaste ainetel“. Vist samuti 1950. aastail läksid käibele stiliseeritud Setu naisterõivad, mis olid tegelikult üsna mannatud (ma tegelikult ei teagi, kes neid kostüüme kavandas!): ehted valesti rinna peale kinnitatud, lubamatult lühikesed valged või sinised umbkuued-kitasnikud, varrukatel siksakpaela või stiliseeritud tikandiga kaunistatud särgid, Setu traditsioonile täiesti mitteomased punased sukad, valesti tehtud neidude peakatted – vanikud. Tol ajal levis laiemalt ka lühikese seeliku mood. Laste puhul hakkas see juba sõjaeelse vabariigi ajal levima. Mina mõtlesin, et see on nõukogudeaegne nähtus, aga ei ole. Nägin kunagi üht 1943. aastal välja antud eestikeelset kalendrit ning juba seal olid kõik lapsed lühikeste seelikutega. Näiteks, väikesed lapsed Muhu rahvariides, kuid abielunaiste põlledega (!) olid seal juba olemas. Nüüd on lasterühmades nähtud ka Muhu kollaseid seelikuid juba koguni Setu särkidega kombineerituna! Kahjuks selline eklektilisus üha laieneb.

Nii et tantsujuhtidelt ja teistelt rühmajuhtidelt tuli tellimus näiteks ARSi tekstiiliateljeesse, mis sellega tegeles. Praegusel ajal tunnustatud rahvarõivameister Silvi Allimann oli näiteks üks ARSi töötajaid, kes olid ka üldlaulupeo büroo rahvarõivasektsioonis esindatud. Sektsiooni kuulus ka eeskätt rahvarõivaid uuriv etnograaf Aino Voolmaa, tema hakkas huvilisi nõusutama ja soovitusi jagama. Tema abiga pandi mitmeid kostüüme kokku. Nii et rahvarõivasektsioonis oli see alus või kontingent olemas: nii uurijad kui tegijad, nii etnograafid kui teostajad.

Kersti Loite: Olid teil mingisugused mängureeglid ka, kui te kostüüme kokku panite või koostasite?

Igor Tõnurist: Põhimõtted olid kõigepealt... Me arutasime ja vaidlesime üsna palju ning igaühel oli oma arvamus. Üldiselt jäime lõpuks kindlaks etnograafilise eeskuju järgimisele ja jälgimisele, nii palju kui seda oli võimalik teha. Tellija soovis tihtilugu midagi muud ja kõike ei saanud lubada. Tiina Tamm, kes oli üks Rahvaloomingu Maja töötaja, oli Lembit Mellese järel rahvarõivasektsioonis eestvedaja. Tema kaudu liikus väga palju just laulu- ja tantsupidudel rahvarõivaste kandmise küsimustega ning ka tellimisega seotud asjaajamisi. Tema toetas väga etnograafilist kostüümi. Niimoodi õnnestuski meil mõnikord sobilikke ideid toetada ja sobimatuid keelata. Näiteks – oli see 1981. aastal? – tahtis Riiklik Akadeemiline Meeskoor üheks üldlaulupeoks stiliseeritud rahvariideid teha (üheks sooviks oli, et olgu nendel pikad püksid), meie ütlesime kindla ei. Kultuuriministeerium ei andnud raha, kui sektsiooni nõusolekut ei olnud. Mina pakkusin, et tehkem siiski lühikesed püksid,

kuid need olgu uhked nahkpüksid. Kuskilt saadi pruuni seemisnahka, tehtigi nahkpüksid ja laulukoor oligi Virumaa rahvarõivastes!

Kersti Loite: Tegite nn Haljala kostüümid, kuigi nahkpükse kanti ka teistes Virumaa kihelkondades?

Igor Tõnurist: Jah, sealt tuligi see idee. Meestele hakkas soliidne kostüüm meeldima. Ma üldse olin tollal selline omamoodi provotseerija. Meeste rahvariietesse tõin tagasi lühikesed vestid: kõigepealt tegin endale lühikese vesti ja näitasin koos kintspükstega – et võrrelge nüüd seda pikka, poole reieni vesti ja seda lühikest – kumb ilusam on? Lühike on ilusam!

Kersti Loite: Virumaal ma ei teagi, et keegi oleks pikka vesti kandnud. Kanti või? Jüris on küll.

Igor Tõnurist: Jüris on küll, aga aja jooksul hakati kõiki rahvarõivaveste tegema pikemaid, niimoodi taskujoonest allapoole või lausa poolde säärede. Vestidega on ka niisugune lugu, et need on traditsiooniliselt linase seljaga. Ma tegin endale sellise, panin selga ja lasin võrrellda: vaadake nii ja vaadake naa. Linane selg on vestil loomulik, kui just traditsioonis ei ole teisiti – nagu Jüris ilma kuueta kantud vestil. Ja siis pidasin pika loengu, kuidas tavalist vesti kantakse pintsaku või ülikonnaga. Pükste puhul oli üksvahe täpselt sama lugu: kas eelistada traditsioonilisi lühikesi kintspükse või pikki, stiliseeritud pükse. Keelasime tantsurühmadel neid pikki, nn suusapükse riigi kulul tegemast, meile oli niisugune õigus antud, et me ei vastuta selle eest, kui tellija teeb omaloomingut, näiteks lühikeste pükste asemel ikkagi pikad püksid. Niimoodi hakkas rohkem taas levima rahvarõivale omaste lühikeste kintspükste mood. Pikad säärsaapad tõime sisse, ka see algas minust. Ma tõin korra oma saapad, mida oma Jämaja kostüümiga kandsin, seksiooni koosolekule kaasa ja näitasin, et näiteks ka Põhja-Eesti mehe kostüümis on sellised variandid olemas. Miks me neid ei soovita, et väljanägemist rikastada? Miks peavad olema vaid kintspüksid ja valged pikad sukad? Niisuguseid momente oli küll ja küll. Moekunstnik Saima Loik oli üks vanade traditsioonide kandja ning etnograafilise suuna pooldaja. Tema alati toetas mind: see näeb ju väga ilus välja.

Kersti Loite: Ilu on väga suhteline mõiste.

Igor Tõnurist: Tema kui kunstikalduvustega inimene nägi seda ilu natukene teistmoodi. Niimoodi tõime ka naiste helmed ja kirjud põlled sisse. Et

sitsipõlled tulid tagasi, oli minu idee. Ikka niimoodi, et Leegajuse naistel olid juba kostüümid tehtud ning ühel rahvarõivasektsiooni istungil tõin need jälle välja ja ütlesin, et võrrelge ise.

Kersti Loite: Sul oli oma rühma peal hea eksperimenteerida.

Igor Tõnurist: Jaa, just. Niimoodi tasapisi tilgutasin mõtteid ja ideid, mis mind ennast puudutasid. Naised olid enamasti vanas, 1930.–1940. aastatel välja kujunenud Kurriku traditsioonis kinni: kui on öeldud valge linane põll, siis ongi linane põll ees. Teati küll, et selle juurde võib ka kirjut kanda, aga ei kantud. Täpselt sama oli helmestega. Mul oli terve karbitäis helmeid ja ehteid, panin need kõik naistele kaela. Käiste puhul näitasin konkreetset, kuidas see veidi avatud kaelus välja näeb ja kuidas käiseid siis ülalt kinnitada.

Kersti Loite: Kurguhelmed on ju nüüd alles viimastel aastatel taas kandmisele tulnud...

Igor Tõnurist: Aga seda hakkasime Leegajuses juba 1970. levitama. Sellised asjad levivad tasapisi, inimesed ei võta kiiresti omaks. Arvati, et kui palju helmeid rinda või ümber kurgu panna, siis see on vene rahvarõivas. Aga vaadake Kihnu naisi, vaadake Muhu naisi, kus traditsioon on tugevam – seal kõik kannavad! Rühmadele, kes tahtsid oma kodukoha komplekti, soovitasime rahvarõivasektsioonis tavaliselt uusi kostüüme. See liikumine algas tol ajal. 1970.–1980. hakkasime sellest rääkima, aga see tugevnes hiljem [iseseisvusajal].

Kersti Loite: Kui iseseisvus tuli, hakkasid inimesed massiliselt huvi tundma oma kodukandi rahvarõivaste vastu. Mitmele Virumaa kihelkonnale on raamatutes soovitatud kanda teiste kihelkondade riideid. Näiteks Haljala naistele on Kurrik soovitanud Jõelähtme kostüümi. Haljala meeste riietus on 1981. aastal avaldatud Kaarma ja Voolmaa raamatus „Eesti rahvarõivad“.

Tegelikult on huvitav, et inimesed ei loe Kurriku eessõna. Kurrik annab ju tohutu vabaduse. Põhja-Eestis lubab ta jätta vabaks lilltikandi valiku ning selle värvide kokkusobitamise seelikuvärvidega. Silmas tuleb pidada vaid kostüümi tüüpi. Tundub, et tema jaoks ei olnud kihelkondlik kuuluvus nii tähtis. Kurriku raamat, mida peame tänapäeval üheks tähtsaimaks ajalooliste rahvarõivakostüümide käsiraamatuks, on kõige lödvemate mängreeglitega, andes väga suure vabaduse. Kurrik loetleb vaid teatud komplektid, kus ta ei luba mööndusi teha. Ülejäänutel lubab tüübi piires mängida.

Igor Tõnurist: Tal ei ole lõdvad reeglid. Kurrik oli etnograafilise haridusega ja tema nägi pilti laiemalt. Ta annab vabadust, kuid mitte lõpmatuseni. See on vabadus traditsiooni raames, mis ei ole aga anarhia.

Kersti Loite: Näiteks Iisaku kihelkonna kostüümile on ta pakkunud seelikut ja vööd mitte naaberkihelkondadest, vaid Kadrinast, ning pottmütsi hoopis Raplast.

Igor Tõnurist: Kurrik lähtus siiski nendest suurtest rahvarõivagruppidest, piirkondadest, kus on tõepoolest suhteliselt ühtlane rõivastus. Mina olen ka seda meelt, et väga paljud nähtused levisid laiemalt kui üks kihelkond. Meil on kihelkonnast liiga jäik arusaam kujunenud. Tihti tuli väga paljude nähtuste, näiteks triibuseeliku puhul mood mujalt, ütleme Tallinna, Rakvere või Narva kaudu.

Kersti Loite: Ellen Värvi on maininud Narva tolliraamatute andmeid 17. sajandi lõpust, aga ega me täpselt ei tea.

Igor Tõnurist: Seda me ei tea. Aga neid hakati tegema. Triibuseelik on omane Virumaale. Aja jooksul hakkasid osturiidest triibuseelikute najal kujunema kohalikud moed või eelistused, kuna see muutus käsitööks. Aga see ei tähenda, et eelistused on täpselt ühesugused ja kõik kandsid ühesugust seelikut. Võtame Kihnu situatsiooni. Ma mõtlen, et igal pool oli samasugune lugu: igaks elujuhtumiks või vanusegruppide jaoks olid omad teatud triibustikud omade variatsioonidega. Kihelkond on lai mõiste. Mida kitsam kogukond oli, seda konkreetsemaks läksid erisused. Kui kihelkonna piires oli eri päritolu rahvastikuga külasid, siis mõne küla kostüümid erinesid üldkihelkondlikust kostüümist. On teada, et professionaalsed kangrud, kes olid omaised Virumaale ja Harjumaale, tegid tellimustööd, kuid me ei tea, kui palju nad omast peast triipe välja mõtlesid. Ilmselt kujunes ka nende puhul välja mingi piirkond, näiteks Rakvere ümbrus, oma ettekodeeritud triibustike ja värvitoonidega. Aga see ei tähendanud, et kangur oleks teinud Lüganusele või Haljalale ainult konkreetset triibustikku. Ta müüs sinna. Aga kui Palmse mõisa kangur tegi tellimustööd talunaistele, vaat siis ilmselt ta pidi juba rohkem arvestama kohaliku tellija maitset.

Täpselt sama nähtus on ka ehete osas. Nagu Kaalu Kirme uurimused näitavad, olid mõned nähtused üle-eestilised, aga mõned moed piirkondlikud. See ei tähenda, et üht asja mujal ei võidud kanda. Terve Hiiumaa kannab Tallinnas tehtud vitssõlgi, nagu Kirmel välja tuli. Terve Setumaa kannab Tartus tehtud kuhiksõlgi – need ei ole Setu, vaid Tartu, Valga ja Võru

kullasseppade töö. Setu meistrid tekkisid hiljem ja neid oli väga vähe, sest see töö nõudis teatud luba. Tsunftisüsteem keelas ju eesti soost ehtemeistritel väärismetallist oma ehteid teha. Saksa meistrid töid Euroopa moed Eesti pinnale, kuid siin Eesti pinnal kujunes omalaadne ehtesüsteem, mis ei olnud kitsalt kihelkonnaga piiratud. Tervele Virumaale või Põhja-Eestile on omane silmadega prees. Seda võib leida ka Lõuna-Eestist või Tartust, kuhu see võis juhuslikult sattuda. Aga Põhja-Eestile on see eriti omane. Või võtame käised, mis levisid rõiva osana Põhja-Eestis. Ei olegi tähtis, kas see tuli Rootsi kaudu või mujalt – niisuguseid jakikesi kantakse ka Põhja-Venemaal ja mujal –, aga Eesti pinnal hakkas see omandama kohalikku tähtsust ja sellele tikiti teatud tikandeid, tehti teatud kaunistusi. Kui hakata tikandeid uurima, siis ese ega lõige ei muutu, muutuvad vaid tikandid. Ja tikanditesse tuleb mitte-eestilik stiil sisse, kui mõtleme kõigile neile lilltikanditele. Elle Vunderi väitekiri „Eesti rahvapärasesest taimornamendist tikandis“ ütleb, et neid tikkisid professionaalsed tikkijad. Nemad ei tikkinud vaid kitsalt Lüganuse kihelkonna või Jõhvi kihelkonna jaoks, vaid tervele lähiümbrusele.

Kersti Loite: On arvatud, et nad tikkisid Lääne-Euroopa mustriraamatutest.

Igor Tõnurist: Just. Aga stiil oli selline ja Kurrikul on silme ees see stiil, kui ta ütleb, et lilltikandiga käised on Põhja-Eestile omased. Kui me muuseumis käiseid vaatame, siis kõige vanemad on kõige peenema teostusega. Hiljem tekib rahvapärane stiil, kui külanaised ise hakkavad tikkima kas jäljendades või loovad oma stiili, kus moodne lilliline muster lausa geometriseerub. Kõrvale tekib nõndaviisi rahvapärane tikandikunst: oma igapäevasemad käised tikib naine ise, aga pidulikud kirikukäised tellib näiteks Rakvere linnast saksa meistrit. Mida saksa soost meister teeb, on kihelkonnaülesed. Kui tuleb Viru-Jaagupi naine ja tellib Rakverest käised, valib ta teatud mustrid: ta ei pruugigi tellida mingit erilist Viru-Jaagupi käisemustrit, vaid valib selle, mis talle meeldib. Aga siiski on see ilustiil, mis on omane just Virumaale. Teised kannavad ja mina ka kannan, umbes sellisel põhimõttel. Aga muuseumi satuvad esemed juhuslikult, satub see, mis säilis. Viru-Jaagupist on teatud arv käiseid, Lüganuselt on teatud arv käiseid – ja meie võime vaadata, et kõik on väga erinevad.

Kersti Loite: See on huvitav, mida inimesed tegelikult muuseumile on ära andnud. ERMi algaastatel korraldatud vanavarakogumisretkede mitmetest reisikirjadest võib lugeda, et seda kõige kallimat eset ei antud ära, isegi raha eest mitte. Tekib küsimus, mida me muuseumides säilitame, kui väga kalleid asju ei tihatud ära anda. Kas anti seda, mis oli untsu läinud? Või seda, mis ei olnud hingelähedane ega meeldinud?

Igor Tõnurist: Jah, täpselt. Aga kes ei ole etnograaf, ei tea seda ega oska sellega arvestada. Tema vaatab, mis on raamatus avaldatud. Leiab Viru-Jaagupist teatud käised ja talle ei tule pähegi, et selle kõrval võib veel sada varianti olla. Etnograafide tööd on tavainimese või tavatellija jaoks piibel. Tema lähtub sellest, et kui meister teeb, tuleb lähtuda õigest triibustikust. Aga Kurrik vaatas asju etnograafi pilguga laiemalt: et idapoolsel Harjumaal ja läänepoolsel Virumaal tuleb palju valget triipu. Ja tema võis rahumeeli kirjutada, et Kuusalu selle kostüümi juurde kandke seda ja seda triipu – mõtlemata sellele, mis on samast kihelkonnast veel olemas. See ei tähenda, et kohapeal oma kihelkonna või väiksema kogukonna piires ei olnud tekkinud kohalikke eelistatud triibustikke. Kihnus on see läinud juba liiga peeneks isegi, nagu näha Kristi Jõeste raamatust „Kihnu kõrdid eile ja täna“ (2012). Need põhimõtted eksisteerisid ka mujal. Ikka nooremal inimesel heledamad, vanemal tumedamad triibud. Värvitoonides väljendub väga täpselt ka see, kas eseme tegi professionaalne kangur või külanaine. Üks värvib keemiliste värvidega, teine sambla ja koorega. Mõelgem, kuidas kahjatud pikk-kuued või must kindalõng moodi läksid: Virumaalt Iisaku kandist on teada, et pulmakinnaste puhul vaadati, kas algselt naturaalne lambamust lõng on ikka värvitud süsimustaks musta aniliinvärviga (ehk kahjatud lõng) või on vanaviisi lepakoorega mustjaks värvitud. Viimaseid ei olnud sünnis pidupuhkudel kanda, pulmakindad pidid olema keemilise mustaga värvitud. Kui juba niisugust asja vaadati, siis tähendab see...

Kersti Loite: ...et külapolitsei oli päris kõva.

Igor Tõnurist: Just, just! Aga tänapäeva inimesed ei tunne seda enam... Kui mina loenguid pean, siis olen mõnikord näidanud Siberi setude ja Kihnu kindaid, kus on sees madarapunast ja lambapruuni. Vot neid hinnatakse tänapäeval. Aga vana aja inimene hindas hoopis keemilise värviga värvitud, sest see näitas jõukust ja staatust. Põhja-Eesti kostüümidega on sama asi, et millise seelikuga milliseid käiseid kanda. Teame, et olid igapäevased käised, tööõivastus, külmal ajal kantud rõivastus, soojal ajal kantud rõivastus. Meil on suhteliselt vähe andmeid selle kohta, mismoodi milliseid käiseid kanda võis. Võib arvata, et mida jämedam riie, seda argisem ta oli. On ju siiski teada, et juba 18. sajandil osteti käiste tikkimiseks peent Hollandi linast kangast ja siidiniiti. Igaüks lähtus oma võimalustest. Samamoodi võivad pottmütsid olla kaetud sitsiriide või siidiriidega. Üks on igapäevaseks kandmiseks ja teine, pidulik, on siidiga kaetud ja eri värvides, eri situatsioonide jaoks. Aga tänapäeval inimesed ei tunne asja ega oska seda tahtagi. Kui me rahvarõiva-sektsioonis uusi kostüüme hakkasime välja pakkuma, tõusid kõik need

teemad üles. Kui Kurrik oma raamatus soovitusi jagas, nägi tema kui etnograaf üldpilti, tundis sadu võimalusi. Kogukonnaliikmetele olid traditsiooni poolt teatud reeglid ette kirjutatud, kuid kogukonna sees olid ka varieerimisvõimalused: kas teha triibud nii või naa, või on värvitoon natukene kollasem või punasem jne.

Kersti Loite: Kurrik sai suhelda veel nendega, kes omal ajal ise kandsid rahvariideid või nägid nende kandmist, siis kui need polnud veel ununenud. Elus olid inimesed, kes seda mäletasid. Praegu me võime paljut ainult oletada.

Kahju, et legendides ja kogumisraamatutes on detailselt kirjeldatud tihti vaid eset. Palju huvitavam oleks teada eseme lugu, millal ja kuidas seda kanti, semiootilist tähendust, miks on sellised värvid jne.

Igor Tõnurist: Semiootilist külge on väga vähe uuritud.

Kersti Loite: Semiootiline külg ongi just kõige huvitavam.

Igor Tõnurist: Meie jaoks. Aga mitte tavatellija jaoks. Tavainimene tahab seda väga harva teada. Tema vaatab kõigepealt, et oleks ilusam ja efektsem. Ma olen kogenud mitmeid kordi, kui on väga raske selgitada, miks see või too on parem või ehtsam. Mis ehteid kanda millise kostüümiga ja mis olukorras. Seda semiootilist külge on Kurrik aeg-ajalt maininud küll, aga tema väljaandel on teine eesmärk. Tema pakkus rahvarõiva järgi näljasele inimesele konkreetseid kostüüme, see oli tema raamatu põhiline taotlus. See oli tolle aja vajadus. Tal ei olnud võimalusi semiootikasse süüvida ja kuigi materjali oli kogutud, oli see läbi uurimata. Esemekogu uurimine võtab aega. Seega oli tal kasutada ainult Mannineni „Eesti rahvariiete ajalugu“ (1927). Nagu üks Vene teadlane ütles, peab detailide märkamiseks ja hindamiseks väga palju teadma. Kurrik pakubki uurija vaadet, lähtudes olemasolevast, käepärasest materjalist.

Kersti Loite: Aga räägime rahvarõivast kui vormirõivast. See on probleem.

Igor Tõnurist: See, et inimesed ei tunne variante ega suuda neid ette kujutada, on alguse saanud raamatutest, kihelkondliku kirjeldamise kombest. Teiselt poolt lisandub rühmajuhtide nõudmine, et kõik peab ühesugune olema. Iluideaal on ühtsus, et näiteks tantsurühm staadionil väga ilusa värvi-laiguna välja paistaks.

Kersti Loite: Triibuline seelik ei tekita konkreetset värvilaiku. Kaugelt vaadates tekib hallikas laik.

Igor Tõnurist: Ja seetõttu näiteks väga kaua ei tahetud triibuseelikuid tantsurühmades üldse kasutada, sest need ei jäta säravat laiku. Ka peakatete probleem on tõsine. Kui olen tantsujuhtidele loenguid pidanud, olen osutanud, et tantsitakse pidulikus kirikurõivastuses, mis ei ole ette nähtud kargamiseks. Kõrged Pärnumaa tanud või pottmütsid, Saaremaa tanud – kõik need on kirikukostüümid.

Kersti Loite: Ja Muhu pruuditanu ja põll?

Igor Tõnurist: See on korraks ette pandud, see on aeglaseks kõndimiseks, representatsioon, inimese esitus. Niisugune hetkekostüüm. Aga nüüd tantsitakse nendes ja tahetakse, et nad peas püsiks. Need ei püsi! On vaja teada, et tanu tuleb veel nõeltega kinnitada või näiteks Lõuna-Eestis tuleb tanule eriline juuksevaher alla panna. Kõrgetele tanudele tehti ka juuksekrunn alla ja seati nn rikenpaelad ümber pea. Tõstamaa ja Audru tanusid kinnitatakse nii, et tehakse krunn püsti ja kinnitatakse eriline pael ümber pea. Selliseid asju tänapäeval ei tehta ega teata. Tellija nõudmine ja arusaam on praegu väga määrav.

Kersti Loite: Eks rahvarõivauurijad ja -valmistajad peaksid selgitama ning pakkuma erisuguseid variante. Küsingi Sinult nüüd, kuidas päästa Virumaad vormirõivastest?

Näiteks 1957. aasta raamatus toodud Virumaa kostüümid on võetud Kurrikult. Nii on Viru-Jaagupi, aga ka Jõhvi komplektiga, kus tutvustatakse õnneks küll teist triibustikku, kuid sama tüüpi seelikut. Inimesed ei usugi, et Viru-Jaagupis on rohkem kui see üks valge põhjatriibuga seelik, mis on nii Kurrikul kui 1957. aasta raamatus. See on muutunud vormirõivaks, kuigi eri seelikuvariante on säilinud mitmeid. On kurb, et kuigi tuli uus raamat, ei saanud Virumaa oma eripärasuses midagi juurde. Sooviksin tuua muuseumiriulilt taaskandmisele esemed, mis on seal seisnud üle saja aasta, ning koostada mõned ajaloolistele allikatele tuginevad etnograafilised komplektid, et oleks võimalik rohkemate eri rõivaste vahel valida.

Olen nõus, et ühtsed riided on efektsed ja ilusad, kui rühm läheb välismaale esinema. Aga see ei tähenda, et kümme Virumaa rühma peaksid ühesuguste riietega tantsima.

Igor Tõnurist: Ei pea – pealegi jääb üldmulje ühtlane ka siis, kui variandid sisse tuua. Võta Kihnu, võta Setu. Kui hakata lähemalt vaatama, tuleb neis esile palju värvinüansse. Vormirõivastusest pääsemiseks tulebki sisse tuua näiteks rohkem triibustikke! Praegu konsulteerin üht Tallinna rühma, kes

otsustas Läänemaa kostüümid teha. Valikut on: on mitukümmend eri särki punase tikandiga. Samuti on seal õlarätikud: traditsioon lubas eri värve, mitte ainult punase kasutamist. Meie valisime välja eri variante, mille põhivärv on punane või tumeroosa. Seelikutest pakkusime Kirbla-Lihula punaseid seelikuid, on kolm-neli eri varianti, ruudulised ja tikitud. Vabaõhumuuseumis on paljude variantidega väga ilus kolleksioon Läänemaa seelikuid. Ja nüüd me valisime kümnest seelikust välja Kirbla-Lihula punasepõhjalised, tikand ruutudes. See näeb kaugelt vaadates ühtlane välja. Seal on ka väga ilusaid triibulisi seelikuid, aga triibud toovad kohe teised toonid sisse – sinised, kollased ja valged. Rühmajuht ei saa neid lubada, sest tantsupeo juhid ei luba tema tantsurühma välja tulla, kui rühma rõivad on niivõrd erinevad, kuigi nad on kahe naaberkihelkonna kostüümides.

Ka kõik mehed panin riide. Meestesärke on muuseumides vähe, aga meil õnnestus variante leida. Püksid on neile tehtud minu enda Lihula rahvariidekostüümi pikkade, vana moe järgi õmmeldud pükste järgi. Kui see rühm välja tuleb, on igaühel olemas eri variant. Aga me pidime lähtuma sellest, et kõik oleks suhteliselt ühesugune. Kuigi minu isikliku arvamuse järgi oleks tantsurühm palju efektssem, kui mustade pükste kõrval oleks ka halli ja tumepruuni; kui üks oleks säärsaabastes ja teine kingades.

Kersti Loite: Nagu Leigarite variant, kus kõik tantsivad erisuguste riietega. See on hästi põnev.

Igor Tõnurist: Jah, aga Leigaritel on eri kihelkondade kostüümid ning lisaks on kõik eri ajastutest. Aga selle Tallinna rühma puhul, kellest ülalpool juttu oli, lähtusin vaid ühest konkreetsest perioodist: 19. sajandi lõpp – 20. sajandi algus. Nii et isegi kui rühm tunneb variantide vastu huvi, määrab üldtantsupeo juhtide ettekujutus värvilaigust ära selle, millistesse värvitoonidesse jääb rühma kostüüm. Selliseid näiteid võin tuua palju. ARSi ajal tegime ühele tantsurühmale kolm eri varianti käiste tikandit. Tellija ei võtnud vastu. Kunagi tellis Vigala rühm rahvarõivad: tegime neile ARSis pikitriipu seelikud. Rühm ei võtnud vastu väites, et nendel on alati ruudulisi kantud. Siis sõitsime mina ja Silvi Allimann sinna ja ma pidasin maha pika loengu seelikute triibustikust ja triibustiku arengust ruuduliseks seelikuks. Nüüd kantakse seal ka triibulisi, aga enne tuli veenda, ajalugu tutvustada ja vanu fotosid näidata.

Kersti Loite: Ruudulised seelikud olid ju küllalt lühikest aega.

Igor Tõnurist: Just, aga mäletati viimast aastakümnet, mil kanti eeskätt ruudulist. Kui vaadata Kirbla-Lihula kandi vanu fotosid, siis seal naised

on ruudulistes ja triibulistes seelikutes ühel ja samal ajal. Kes oli moekam, see kandis ruudulist, kes oli natuke vanapärasem, see kandis pikitriipu. Konkreetne tantsurühm aga ei saa endale korraga eri variante lubada. Me võiksime neid variante kasutada, sest me teame ajalugu ja asjad on olemas, aga tantsupeo vajadused määravad teisiti.

Kersti Loite: Paljud üksiktellijad, kes tahavad omale rahvarõivaid muretseda, ütlevad, et nad ei taha vormiriiet. Neile saame erisusi välja pakkuda. Kui mina näiteks tuleksin Sinu juurde ja ütleksin, et kuule, Igor, olen üle 30 aasta Virumaal elanud ja tahaksin endale Rakvere kihelkonna rahvariideid, kust kohast Sina pihta hakkaksid? Mis Sa mulle välja pakuksid?

Igor Tõnurist: Kõigepealt ma uuriksin Rakvere rahvarõiva kirjeldust.

Kersti Loite: Seda kahjuks ei ole.

Igor Tõnurist: Mingisugune kirjeldus nüüd tuleb sellel veebilehel.² Uuriksin kõigepealt ERMi kogusid, vaataksin, mis seelikuid ja triibustikke seal on. Võtaksin Loite raamatu „Virumaa seelikud“ (2013) ka ja uuriksin, mida tema leidnud on.

Kõigepealt vaataksin, mis ajastu kostüümi Sa tahad. Uuriksin, mis on olemas: kas on triibulised, ruudulised. Mõtlen, et ma ei alustaks mitte muuseumist, vaid loeks näiteks Aino Voolmaa artikleid Virumaa ja Kirde-Eesti kostüümide kohta. Seal tuleb väga huvitavaid detaile välja. Seal tuleb isegi seelikuvariante välja: *piedul*³, mustad, valged seelikud ja tööriivastus. Ja siis vaataksin ajastut: kas on käistega või on juba liistikuga või kampsuniga variant – Virumaal on see juba täiesti võimalik. Kõigepealt vaataksin Rakvere kihelkonna materjalid läbi. Kui midagi ei leiaks ja peaksin rekonstrueerima uue kostüümi, hakkaksin juba naaberkihelkondade käiseid või seelikuid vaatama. Õnneks Rakvere kohta materjali leidub. Kui tekib situatsioon, et Rakverest on teada kaks või kolm seelikut, siis lähtudes triibustikust ja seelikust hakkaksin käiste kaunistusi valima, kas kirju tikandiga, plisseeritud või valge tikandiga. Mina olen seda meelt, et valget ja kirjut tikandit kanti Virumaal ühel ja samal ajal, kuigi muidugi võis üks olla teisele eelistatud. Seejärel otsiksin, mis peakatet ma pakkuda saan: pehmet tanu, pottmütsi või linukat. Virumaa materjalidest lähtudes võin ma mitu varianti leida, olenevalt inimese vanusest ja

2 Viitab Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu koduleheküljele <http://rahvarõivad.folkart.ee/et>. – Toimetuse märkus.

3 *Piedud* – mustad, valged seelikud ja tööriivastus, Ida-Virumaa nimetus. – Toimetuse märkus.

sündmusest. Ma võiksin isegi helepunast vööd pakkuda, valge-punasekirjalist – Rakveres on need olemas, kuigi need polnud väga moes. [Toob Eevi Asteli raamatu „Eesti vööd“.]

Kersti Loite: Sellised kahevärvilised vööd on tuntud rohkem Pärnu kandis. Minu jaoks on see seda üllatavam, et Rakveres ei kohta sellist punast värvi kuigi palju.

Igor Tõnurist: Jaa, aga seda oli ka Virumaal. Peamiseks lisavärviks on Põhja-Eestis roheline, Kirde-Eestis ka potisinine.

Kersti Loite: Punast värvi on muuseumidesse kogutud Virumaa seelikutes nii vähe.

Igor Tõnurist: Millega mängida saab, on eri tikandid käistel, eri põlled. Pikk-kuubede puhul saab kaaluda erisuguseid siniseid värve, mitte ainult potisinist, vaid ka hallikassinist või halli. Kui pikk-kuubedes oleks terve rühm, võiks täitsa huvitavaid kombinatsioone tekkida! Voolmaa kirjutab, et rannakihelkondade külades on pulmas isegi valgeid pikk-kuubi kantud. Aga muuseumis ühtegi ei ole, seda teame ainult kirjeldustest.

Ehete puhul võib pakkuda sõlge või käiste puhul silmadega preesi. Või komplekt koos. Ka kullatud sõled tulevad kõne alla – oled tähele pannud, see on isegi ühel Carl von Neffi maalil „Eesti tüdruk kanu söötmas“ olemas? Kirme sõlgede raamatus on see maal täiesti olemas (Kaalul Kirme. Eesti sõled, Tallinn 1986, tahvel III lk 48 ja 49 vahel).

Kersti Loite: Siiani on peetud ainult hõbedat pidulikuks.

Igor Tõnurist: Kirme väidab, et 18. sajandi lõpu suurmood oli ehete kuldamine. Näiteks mündid on kullatud just Põhja-Eestis ja Lääne-Eestis. Keegi ei ole seda tähele pannud. Vaivarast on kullast vitssõlg olemas. Kaalu Kirme kirjutab sellest. Ka on kullatud Setu ehete komplekte. Ma ise olen näinud kuldamisjälgedega kette ja münte. Üks Setu naine rääkis mulle, et isa lasi oma kõige ilusamale ja armsamale tütrele teha kuldse suursõle. Kui neiu välja tuli, siis see säras kui päike. Olgu märgitud, et tolle aja kunstnikud ei maali, muide, detaile juhuslikult.

Mis sellel Kirme sõlerraamatus avaldatud Carl von Neffi pildil veel käiste puhul märkimist väärrib, on ehispaelad käiste varrukate küljes. Kui hakkad käiseid vaatama, toetu sellele maalile ja otsi neid paelu! Just Virumaa käiste puhul. Neid on kahel maalil, paelad on eri värvi, kuigi on üks kunstnik. Reet

Piiri ütles, et mõnel muuseumis oleval käisel ongi paelad säilinud. Ta oli imestunud, kust ma seda tean. Ma ütlesin, et maalil nägin.

Ehete puhul tuleb hõbeketid Virumaale tagasi tuua: et mündid ei oleks mitte Pärnumaa moodi helmestesse pandud, vaid kettide küljes. Sedagi võib maalidelt näha, ka kirjeldustes on neid küll ja küll mainitud. Keskmine raha võib olla kullatud Katariina, näiteks hõbedased mündid küljes ja mitmes reas ka veel. Kirjeldustes tuuakse välja kuni viis rida, aga muuseumis ei ole selliseid ehteid säilinud. Täiesti on kadunud mündid kurguhelmeste küljes, kuigi neid esines Kadrina ja Simuna kandis, mida samuti vanadelt maalidelt näha saab. Need helmed koos mingisuguse rippkaunistusega on ilmselt vana barokkajastu kõrgeadli, kõrgklassi naistemoest pärit.

Kersti Loite: Kuidas Sa lõigete muudatustesse suhtud? Millised peaksid olema rahvariided 21. sajandil – kas tuleks teha käsitsi nagu 19. sajandil või kasutada nüüdisaegseid vahendeid?

Igor Tõnurist: See oleneb täiesti kostüümist ja suhtumisest või arusaamast. Kui sa tahad arhailiselt istuvat kostüümi, kus keha vormide jälgimine ei olnud nii oluline, siis võib teha tõesti vanaaegsete lõigetega. Aga tänapäeva inimene vajab natukene kohendamist, kas või varruka lõige.

Kersti Loite: Käiste varruka lõiget ma just mõtlesingi. Leigarite tantsijad on rääkinud, et kinnitavad õlalappide kohalt käised haaknõeltega särgi külge, et need tantsimisel paigal püsiks.

Igor Tõnurist: No jah, kuidas need vanad asjad istuvad. Ega pole hullu, kui kohendused kostüümi üldilmet väga ei muuda.

Kersti Loite: Tegelikult veidi kaares lõigatud käiste käeaugu kaar kostüümi üldilmet oluliselt ei muuda, kui jätame proportsioonid ja muud asjad samaks.

Igor Tõnurist: Kuigi ma olen näinud, et kui näiteks Kihnu troid või Kihnu meeste valget vammust teha sisseõmmeldud varrukaga, siis see enam ei istu arhailiselt, pole enam selle välimusega. Käiste puhul mind häirib, et kolmveerand-varrukas on kadunud. Praegu me teeme üht Harju-Jaani varianti. Ma tegin ühe kirjelduse musta seelikuga, kus on valged narmaskaunistused, mida ka Kurrik mainib. Otsisin tema mainingu aluseks olnud kirjelduse välja ja selle järgi rekonstrueerime. Ja see näeb nii kummaline välja, et Reet Piiri oli kahevahel, et kas lubada või mitte. Ühe kostüümi teeme ikka valmis. See saab kolmveerand-varrukad. Nii et mingil määral neid lõikeid peab kohandama,

aga kui sa tahad väga ajaloolise kostüümi teha ja kanda sümbolina, siis võib vanad lõiked jätta.

Ühes jutuajamises Jaana Ratasega kerkis selline küsimus, et kuivõrd erineb professionaalse külarätsepa töö tavalise külanaise oma perele ömmeldud rõivastusest. Kas võisid ühel ja samal ajal eksisteerida kaks eri lõiget – näiteks sirge lõikega ja natukene sisselõigatud varrukaga särk? Sellele saaks vastata, kui on palju esemeid. Näiteks käiste puhul on võimalik seda uurida, aga seda pole seni tehtud. Kui näiteks võtta ette muuseumis olemasolevad Mulgi meeste *hamõd*, on need kõik sirged, kuigi kirjeldustes tuleb välja, et uuema moe järgi hakati neid sisse lõikama. Aga niisuguseid ei ole muuseumis ette näidata ja nii me võime ainult oletusi ja rekonstruktsioone teha.

Kersti Loite. Sandra Urvaku foto.

Kersti Loite (sündinud 1960) on õppinud Tartu Ülikoolis matemaatikat (1983), välismajandust (1995) ning Viljandi kultuuriakadeemias rahvuslikku tekstiili (2008) ja pärandtehnoloogiat (2015). Töötanud Rakvere Gümnaasiumis matemaatika ja majanduse õpetajana ning Rakvere Kultuurimaja direktorina. Alates 1990. aastate algusest tegev ettevõtluses. Juhib firmade Aale Käsitöö OÜ, Viru Käsitöö Salong OÜ ja Aale Disain OÜ tegevust. Osalenud Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu, Virumaa Kunsti- ja Käsitöö Seltsi juhatuse ning EVEA volikogu töös.

Igor Tõnurist (sündinud 1947) on lõpetanud Moskva Ülikoolis ajalooeaduskonna (1969) ajaloolase-etnograafina. Aastail 1969–1972 oli aspirantuuris Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudis (hilisem Ajalooinstituut), kus seejärel töötas 1972–2008 teadurina. *Magister artium*’i kraadi kultuuriloo alal kaitses eesti rahvapillide teemal (2001) Tallinna Pedagoogikaülikoolis. Aastail 1978–1983 oli Tõnurist samas (tollal Tallinna Pedagoogiline Instituut) ka etnograafia külaliskorikultuurharidustöö kateedris.

Ka hiljem oli ta pedagoogikaülikoolis eesti rahvamuusika ja eesti rahvarõivaste lektoriks. Eesti rahvamuusika ja rahvapillide alaseid loenguid on Tõnurist külaliskorikutorina aastaid pidanud ka Eesti Muusikaakadeemias. 1971–1992 oli ta tuntud rahvamuusikaansambli Leegajus kunstiline juht. Praegu pensionär.

Eesti rahvarõivaste lektorina ja Eesti NSV Üldlalupeo Büroo rahvarõivasektsiooni liikmena on Tõnurist tegutsenud 1970. aastatest; 1980. aastast kuni 1990. alguseni oli rahvarõivasektsiooni esimees. 1992. aastal oli Tõnurist Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskseksi (praegu Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit) üheks taastajaliikmeks ning hakkas aktiivselt osalema seltsi rahvarõivatalases tegevuses, mis kestab käesoleva ajani. 2004. aastal ilmus

Igor Tõnurist Paistu mehe rõivais.
Sandra Urvaku foto.

tema koostatud käsiraamat „Rahvarõivakandja abiline“. 2014. aastal määrati Tõnuristile Eesti Kultuurkapitali Rahvakultuuri Sihtkapitali elutööpreemia „Eesti rahvarõivakultuuri väärtustamise ja edendamise eest“.

Igor Tõnuristi uurimuste valdkondadeks on eeskätt eesti ja läänemeresoome rahvapillid, kuid ka rahvakunst (sh rahvarõivad), rahvamuusika, folklorism, etnokultuurilised ja etnilised suhted, eesti väljarändajad Venemaal jne.

Interview: The political art of the assembly of folk costume sets

Abstract

Kersti Loite (MA in traditional technologies) spoke to ethnographer and researcher of national costumes Igor Tõnurist. Tõnurist has been active as a lecturer on Estonian national costumes since the 1970s and was a member and later the chairman of the national costume unit of the Office of the General Song Festival of the Estonian Soviet Socialist Republic. From 1971–1992, he was the artistic director of the famous Estonian folk music ensemble Leegajus.

The discussion concentrated on the ideas and ideologies that have influenced the completion of Estonian national costume sets. The museum collections in Estonia include many separate items of national costumes, but there are few such complete costume sets as worn together in peasant society. Tõnurist describes the preferences for the assembly of sets during the Soviet period and the principles he would now be guided by in developing a new national costume for Virumaa. While discussing these themes, issues relating to national costume patterns, suitable jewellery and the different social functions of clothing sets emerged.

*The roots of the completion of national costume sets in Estonia can be found in the 1930s when a national costume advisory chamber operated at the Estonian National Museum. A book compiled by ethnographer Helmi Kurrik, *Eesti rahvarõivad (Estonian National Costumes)* (1938), is today considered one of the most important manuals for analysing historic national costumes. During the Soviet era costume sets were completed by ethnographers by supplementing earlier publications and recommendations. On the other hand, in this period choirs and especially dance celebrations were more forcefully directed towards a homogenous colour scheme. It became increasingly common for groups performing in national costumes to wear unified costumes that caught the eye on the dance field and enabled the use of different colours in dance performances. The great influence of dance instructors on the wearing of national costumes had several consequences: certain costume sets (Muhu, Anseküla et al.) became fashionable and were worn everywhere in Estonia; eclectic sets were compiled and unsuitable styles were used; striped skirts became an unpopular choice due to their heterogeneous appearance; and so on. Trained ethnographers and the national costume advisory chamber had little impact on these processes. Nevertheless, attempts were made to develop and train people's tastes in national costumes: groups that wished to use a set worn in their home region*

were recommended by the advisory chamber to use new costumes and not those already existing, deep-seated sets. These tendencies strengthened during the period of Estonia regaining its independence in the 1990s.

When the advisory chamber received orders, these were discussed jointly by the ethnographers and the craftsmen. The solutions offered proceeded from the ethnographic model as much as possible. Tõnurist's personal example and the experience of his group Leegajus made it possible for many of the now popular alternatives to come into use. It was he who again recommended the use of short trousers alongside stylised trousers and a more typical short waistcoat alongside the long one; for women he recommended colourful aprons alongside white ones and was an influence for the development of the bead-wearing fashion.

Tõnurist emphasises that the completion of a national costume set is in fact a generalisation. An ethnographer who introduces typical examples of various regions to people must be familiar with the whole picture. It is worth remembering that some phenomena may be common all over Estonia, but fashion is regional. One craftsman could have serviced a wide region, but homemade embroidery characterised the tastes prevalent in the community and the local sense of beauty. An ethnographer is able to take these discrepancies into account and make broad generalisations. However, people wearing national costumes should not be guided exclusively by the most typical examples but should rather be open to variations as well.

Tõnurist encourages the use of more diverse sources when assembling new national costume sets: the written sources and materials found in museums can be taken into account, but you should also pay attention to the written descriptions of former national costumes or to paintings in which they are depicted.

Keywords: folk costume, completion of folk costume sets, ideology, Estonian Song and Dance Celebration, Virumaa region